

BUITEN

2^e JAARGANG N°. 40.

ZATERDAG 3 OCTOBER 1908.

Foto Xname Koff.

*ENGELSCHER TUINKUNST.
OVERGANG VAN TUIN TOT NATUUR.*

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

REDACTIE:

H. VAN BOOVEN, te HILVERSUM

MEDEWERKERS.

ARCHITECTUUR, (*Gebouwen, woninginrichting, meubelen, verlichting, verwar-
ming, enz.*) **TUINARCHITECTUUR, PLAATSBSCHRIJVING**: A. F. VAN
BEURDEN, H. VAN DER BORCH VAN VERWOLDE, WOUTER COOL, C. I., S. V. H.,
J. W. HANRATH, E. RUEMPOL, LEONARD A. SPRINGER, D. F. TERSTEEG,
P. WESTBROEK.
BLOEMEN- EN MOESTUIN; (*Serres, kassen, enz. vruchtboomen, sierheesters*).
J. G. BALLEGO, K. BERENDSEN, JAC. B. BRINK, E. H. J. CUNAEUS, A. FIET,
J. J. KRUYFF, E. TH. WITTE.
FOKKEN EN KWEEKEN: (*Paarden, runderen, wolvet, honden, pluimvee en
ander gevogelte, vissen, bijen*): F. BLAAUW, G. C. DUVAL VERWEY,
CHR. H. J. RAAD, S. SPANJAARD LZN., JOH. PH. TUYT.
FOTOGRAFIE: J. A. BAKHUIS, M. A. BOER, F. F. BRUYNING JR., DR. A. J.
M. GARJEANNE, AUG. F. W. VOGT, MEVR. C. DE VRIES-BLOM.
HYGIËNE, (Tuinsteden) OPVOEDING EN ONDERWIJS: J. BRUINWOLD RIEDEL,
G. H. DEMMINK, J. C. G. GRASÉ.
**LANDBOUW, LANDBOUW-ECONOMIE, HEIDEONTGINNING EN BOSCH-
CULTUUR**: (*Cultuurplanten, woudflora, veredeling van gewassen, enz.*) L.
BROEKEMA, F. F. BRUYNING JR., J. P. VAN LONKHUIJZEN, J. RINKES BORGER,
J. Z. TEN RODENGATE MARISSSEN, A. J. VAN SCHERMBEEK, C. G. SPENGLER,
DR. J. J. OTT DE VRIES.
LEVENDE NATUUR EN LETTERKUNDIGE BIJDAGEN: MEJ. A. BIEN-
FAIT, MEJ. C. BIENFAIT, M. J. BRUSSE, BERN. CANTER, J. DAALDER DZN.,
P. FRANSEN JZN., DR. A. J. M. GARJEANNE, G. DE GRAAF, E. HEIMANS,
MEVR. HOFFMANN, W. C. VAN MEURS, DR. EDW. B. KOSTER, M. KRAMER,
JOH. DE MEESTER, HENRI MEIJER, J. REDDINGIUS, E. RUEMPOL, TOM SCHIL-
PEROORT, MEJ. B. STOLK, DREVES UITTERDIJK.
METEOROLOGISCHE EN ASTRONOMISCHE MEDEDEELINGEN: DR. C.
SCHOUTE, J. VAN DER BILT, PROF. DR. A. A. NIJLAND.
SPORT: (*Cricket, golf, hockey, kaatsen, lawntennis, voetbal, ijskolf (bandy), enz.;
paardensport; jacht en jachthonden; automobilisme, wielrijden, toerisme; roeien,
zeilen, zwemmen, vissen, watertochtes; biljarten, schermen, vuistvechten, enz.;
wedstrijden*) J. COUCKE, A. W. H. W. H. R. VAN MANEN.

INHOUD:

<i>De sterrenhemel in October, door A. A. N.</i>	blz. 470
<i>De melkvoorziening in Noord-Holland, door P. Fransen Jzn.</i>	470
<i>Het reizen met bijen, door Chr. H. J. Raad</i>	471
<i>Varia, October</i>	471
<i>Auto-tocht Genoa-Amsterdam, door H. v. B., geïllustreerd (vervolg)</i>	472
<i>Glazenmakers, door P. Fransen Jzn., geïllustreerd</i>	475
<i>Engelsche Tuinkunst, door Gertruida Everts Cd., geïllustreerd</i>	blz. 469 en 476
<i>Drie dagen door Zeeland, door Scheuer (vervolg)</i>	478
<i>De Aardappelboer, door L. Dorsman Cz., geïllustreerd</i>	479
<i>De Parasolzwam, door L. Dorsman Cz., geïllustreerd</i>	480
<i>Een aardige plant, door M. G., geïllustreerd</i>	480

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Bij iedere rubriek wordt gelegenheid voor correspondentie opengesteld en gelieve men vragen aan de Redactie te richten.

Fraaie foto's zullen gaarne ter beoordeling ontvangen worden. Te adresseeren aan de Redactie of aan de Uitgevers. De inzender verzuime vooral niet duidelijk zijn naam en adres te vermelden; ook achter op de foto's.

Van tijd tot tijd zullen prijsvragen voor de beste foto's op een of ander gebied worden uitgeschreven.

De Uitgevers verzoeken beuvelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van een annonce, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. Groesbeek & Paul Nijhoff - AMSTERDAM -

DE STERRENHEMEL IN OCTOBER.

DE stand der *Sterrenbeelden* in den vóóravond (te ongeveer 8 uur) blijkt uit het volgende overzicht:
Zenith: Cepheus, Hagedis, Zwaan;
Noorden: Groote en kleine Beer, Giraffe, Jachthonden, Lynx;
Noordoosten: Wagenman;
Oosten: Andromeda, Cassiopeia, Driehoek, Perseus, Ram, Stier, Walvisch;
Zuidoosten: Visschen;
Zuiden: Arend, Dolfijn, kleine Paard, Pegasus, Pijl, Schild van Sobieski, Steenbok, Zuider Visch, Vos, Waterman;
Westen: Boötes, Hercules, Kroon, Lier, Ophiuchus, Slang;
Noordwesten: Draak.

De *Melkweg* loopt te 8 uur van het Noordoosten door het Zenith naar het Zuidwesten. October en September zijn al haast de meest geschikte maanden voor de waarneming van dit altijd indrukwekkende, en werkelijk verwonderlijke „Wonder des Hemels”. De sterrenbeelden Zwaan en Arend staan dan gunstig en ook de Schutter, waarin zich de Melkweg in afzonderlijke

heldere vlekken verbreekt, is in het Zuiden nog hoog genoeg boven den horizon, althans kort na Zonsondergang.

Er zijn deze maand 5 *Algolminima* (Buiten I. N. 30) op geschikte uren waarneembaar: n.l. den 1^{en} October even na middernacht, den 6^{en} om 10 uur, den 9^{en} om 7 uur, maar dan staat Algol nog wat laag — den 26^{en} te middernacht en den 29^{en} om 9 uur.

October is een zeer gunstige maand voor de waarneming van het *Zodiakaallicht* (Buiten I. N. 17), dat nu na middernacht in het Oosten gemakkelijk zal worden gevonden, wel te verstaan bij afwezigheid van maanlicht. Ook voor de waarneming van het zeer zwakke *Oppositielicht* staan de kansen deze maand zeer goed: men zoekt het in zeer heldere maanvrije nachten in het sterrenbeeld Ram. De omstandigheden zijn ook daarom veel gunstiger, dan in September, omdat nu Venus en Saturnus minder storen.

De *tijdsvereffening* bereikt tegen het einde van October een minimum. De heele maand is de klok bij den zonnwijzer achter en wel den 1^{en}, den 16^{en} en den 31^{en}, resp. 10, 14 en 16 minuten. Van 1 November tot half Februari neemt de tijdsvereffening voortdurend toe.

Even na 't midden der maand zijn tamelijk veel *vallende sterren* te verwachten, met een straalpunt (Buiten I. N. 13) in Orion.

Mercurius en *Mars* zijn niet of slecht waarneembaar. Ook *Jupiter*, hoewel na half drie in het Oosten zichtbaar, dicht bij de heldere ster Regulus, staat voor de waarneming nog zeer ongeschikt.

Venus blijft ook in October nog als morgenster aan den Oosthemel prijken. De grootste elongatie is voorbij, en de planeet nadert dus de zon. De middellijn der schijf neemt van 20" (1 October) af tot 16" (1 November): de fase is deze maand voller dan Laatste Kwartier. Uit de beschrijving der schijn gestalten van Venus volgt (Buiten II. N. 6 en N. 18), dat de helderheid der planeet nu merkbaar afneemt: toch blijft zij voorloopig nog verreweg het helderste hemellicht. In het laatst van Augustus en het begin van September heb ik telkens verbaasd gestaan over de krachtige schaduw, die de planeet wierp, en die zelfs op de Sterrenwacht te Utrecht, gelegen binnen den Stadssingel, en waar men van alle kanten door het licht van straatlantaarns gehinderd wordt, zeer duidelijk waarneembaar was.

Saturnus blijft steeds langzaam in het sterrenbeeld Visschen terug loopen: de planeet is den heelen nacht goed waarneembaar.

Ik kan aan bezitters van een goeden binocle en van een sterrenkaart aanraden, naar de *komeet* te zoeken, die den 1^{en} September op een Noord-Amerikaansche sterrewacht langs fotografischen weg is ontdekt, en waarvan eenigszins voorbarig in sommige bladen al voorspeld is, dat zij weldra voor het bloote oog zichtbaar zou worden, ja zich misschien zelfs tot een in het oog vallend hemellicht ontwikkelen. De komeet was den 20^{en} September iets helderder dan de achtste grootte, en in een goeden binocle vrij gemakkelijk te vinden. Men zoekt, met behulp van een sterrenkaart, in heldere, maanvrije nachten op de lijn, die van γ Cephei naar ϵ Cygni loopt. De komeet stond den 23^{en} September bij eerstgenoemde ster, en legt op de aangeduide lijn per dag ongeveer één graad af. Maar men stelle er zich voorloopig niet te veel van voor: een vaag vlekje, waaraan een flauw schemerende staart te onderscheiden is, die naar het Zuiden wijst.

De ster *Mira Ceti* heeft hare belofte (Buiten II. N. 30) gehouden, en is nu gemakkelijk voor het bloote oog zichtbaar. Zij heeft de vierde grootte bereikt, maar het heeft er veel van, alsof het maximum niet ver meer af is. Dan zou dit maximum veel minder helder zijn, dan dat van December 1906, toen Mira als een ster der tweede grootte heeft geschitterd, en ongeveer zesmaal zoo helder werd als nu. Het was mijn stellige voornemen, in dit nummer het begrip „sterre-grootte” eenigszins uitvoeriger te behandelen. Door toevallige omstandigheden ben ik echter genoodzaakt dat onderwerp, waarvan de beschrijving langer werd dan ik aanvankelijk vermoedde, voor de volgende maand te bewaren.

A. A. N.

DE MELKVOORZIENING IN NOORD-HOLLAND.

DOOR Gedeputeerde Staten van Noord-Holland is bij de Gemeentebesturen, de Gezondheidscommissies, Het Witte Kruis, den Districtsveearts en de Veeartsen een onderzoek ingesteld naar den toestand van de melkvoorziening in deze Provincie. Het resultaat daarvan deelen zij mede in een rapport aan de Provinciale Staten. Veel bedroevends is daarbij aan het licht gekomen.

Onderzocht zijn: 1. de gezondheidstoestand van het melkvee; 2. de melkwinning en de behandeling bij de producenten; 3. het vervoer der melk naar de slijters of wel direct naar de consumenten; 4. de behandeling der melk bij de slijters.

Uit dat rapport willen wij eenige mededeelingen doen en die aanvullen met hetgeen wij zelf dienaangaande nog weten.

Aangaande de gezondheidstoestand van het vee zegt de Districtsveearts, dat deze op het oogenblik vrij gunstig is, ootschoon 't Verwondert ons, dat niet alle koeien en ook niet alle menschen aan tuberculose lijden. De drinkwatervoorziening toch is al heel slecht. De drinkplaats van het vee is, zoolang het in de weide loopt, gewoonlijk de sloot. Boven die sloot staan de pri-

waten. In die sloot werpt ieder alle vies- en vuilheden, kortom alles, wat hij kwijt wil wezen, tot zelfs gestorven dieren toe. In diezelfde sloot wordt meestal ook het boerengereedschap: emmers, robben, enz. gereinigd (sic!).

Vele stallen, zeggen de veeartsen, zijn allersmerigst, onvoldoende, laten veel, soms *alles* te wenschen over.

In diezelfde stallen, voegen wij er bij, heeft dikwijls ook de kaas- en boterbereiding plaats, wanneer zij op eigen boerderij en niet in de fabriek geschiedt.

De melkwinning, zeggen de deskundigen, laat ook veel te wenschen over. Het melkpersoneel betracht de reinheid lang niet voldoende, zoowel voor zich zelf als voor het vee. Van de koeien worden de uiers en van het personeel de armen en handen niet gereinigd, en wordt er gebruik gemaakt van een melkcostuum, dan is dit vaak juist het tegenovergestelde van hetgeen de zindelijkheid eischt. Of het melkpersoneel lijdende is aan tuberculose, huid- of andere ziekten, daarop wordt minder gelet. De melk van zieke dieren wordt dikwijls eerst onbruikbaar gemaakt, wanneer de aanwezigheid van schadelijke bestanddeelen te zeer in het oog springt. Het reinigen der melk en het afkoelen geschiedt lang niet overal op onschadelijke wijze. Maatregelen tegen het bewaren van melk in de woningen der veeboeren, waar besmettelijke ziekte heerscht, bestaan in de meeste gemeenten niet. De behandeling der melk bij de slijters aan huis is in sommige gemeenten vrij goed, doch laat in andere veel te wenschen over.

Over het rondbrengen door de slijters bij de klanten spreekt het rapport niet. Daarom willen wij daar iets van vertellen. Meermalen wordt de melk uitgevent in open emmers door venters in gewoon melkcostuum. Een sigaar, een pijp of een pruim tabak behoort dikwijls mede tot de uitrusting. Duim en wijsvinger heb ik wel eens zien gebruiken als zakdoek, terwijl de broek als handdoek dienst deed. Ook worden de maten soms gebezigd als drinkkommen voor dorstige voorbijgangers.

Zoals Gedeputeerde Staten in bewust rapport aanmerken, wordt een gewichtige factor aan het oog van de overheid onttrokken, n.l. de behandeling van de melk in de woningen van de gebruikers. Misschien kunnen wij daar omtrent iets ter kennis brengen.

Over het algemeen wordt er aan eene goede bewaring al heel weinig zorg besteed.

In vele dorpen bestaat de loffelijke gewoonte alle potten, pannen, trekpotten, koffieketels, kortom alle vaatwerk, in de sloot zoogenaamd te reinigen, ook de melkkan. Daarin wordt de melk zonder eenige afsluiting bewaard, te midden van allerlei stof en schadelijke uitwasemingen. Van gesloten melkbussen wordt heel weinig gebruik gemaakt.

Niettegenstaande de vele waarschuwingen der gemeentebesturen wordt de melk vóór het gebruik zelden gekookt. Het gevolg daarvan is dan ook in vele streken het voortdurend heerschen van besmettelijke ziekten, als typhus, roodvonk, tuberculose, enz.

Aangezien goede raadgevingen niet helpen, is een wettelijke tusschenkomst der Overheid hoog noodig, om aan zulk een toestand een einde te maken.

P. FRANSEN JZ.

HET REIZEN MET BIJEN.

HET is volkomen waar en meermalen bewezen, dat een liefhebber, in eigen tuin verstandig imkerende met vijf, zes doelmatige bijenkasten, genoeg honing kan oogsten voor eigen gebruik, het heele jaar door. Altijd: mits men in een geschikte streek woont.

Bij ons in Hilversum is het in dit opzicht nog zoo kwaad niet. Heel vroeg in het jaar leveren sneeuwkllokjes, Maartsche viooltjes, crocusjes, enz. in de talrijke villatuinen reeds *iets* op; al is het meest niet veel meer dan wat stuifmeel, om het voorjaarsbroed te verkwikken. Allicht helpen daarna andere vroege bloemen ons naar den bloei der vruchtboomen, waarvan er vele in de tuinen te vinden zijn. Acacia en linde nemen dan hun taak over; jammer, dat boekweit zoo zelden meer in de onmiddellijke nabijheid der Gooische hoofdplaats verbouwd wordt. En later in het jaar levert de heide nog een flinken voorraad, tenzij al te heet, droog weer de teere, paarse klokjes verschroeft.

Wie in vochtiger streken imkert, mist de heide, maar dankt aan paardebloem of witte klaver soms rijke, afzonderlijke oogsten. Koolzaad en mosterd vullen de kasten van den klei-imker, terwijl de bloeiende wilgen langs onze groote rivieren en elders bij schoon voorjaarsweer onzen bijtjes eensklaps alle winterwee kunnen doen vergeten.

Zoo heeft iedere streek zijn voor, maar ook zijn tegen, om er te gaan imkeren. En nu vinden de bijtjes wel zoowat overal genoeg van hun gading, om er althans zelf mee rond te komen; goede plaatsen genieten de voordeelen van twee, drie opeenvolgende groote oogsten en hier leveren de kasten aan het eind van het bijenjaar vaak een aardig surplus; maar hij, die van zijne bijen wil of moet maken wat kan, zoals de beroeps-imker bovenal, moet met zijne volken reizen en ze brengen van het eene oogstveld naar het andere.

Vaak reist de beroepsimker reeds vroeg in het jaar met zijne bijtjes naar het geurig bloeiend wilgenhout; daarna plaatst hij ze bij de gele koolzaadvelden en de room-rose bongerden; voorts laat hij ze elders de sneeuwige boekweit beveligen; en in diezelfde streek komt, als die blanke sneeuw tot zwarte, kantige korrels is omgestoofd, het paars der heide de ijverige werksters weer nooden.

Het vervoer der bijenwoningen moet met de noodige omzichtigheid geschieden met het oog op de breekbaarheid der was-raten en de onrust der duizenden kleine bewoners, die van schudden en stooten over het algemeen niets hebben moeten.

Met de oude korven, die altijd ietwat veerkrachtig zijn, reist men in de meeste gevallen gemakkelijker dan met kasten. De korven plaatst men omgoeerd in een kistje; door wat stroo of houtwol verzekert men een blijvenden rechten stand, het vlieg-gat maakt men dicht en de korfopening wordt met eenig poreus doek, zakkengoed bijvoorbeeld, afgesloten. Daardoor hebben de volken lucht genoeg. Op deze wijze kan men korven heel geschikt per spoor verzenden.

Met kasten gaat dit laatste alleen, als ze van oude, stevige raten voorzien zijn. Bovendien heeft men dan te zorgen, dat de raampjes niet verschuiven kunnen, daar anders de zich hiertussen bevindende bijen zouden doodgedrukt worden. Men bereikt dit, door over de toplatten een paar dwarse houtjes vast te maken met inkepingen, waarin juist de toplatten passen. De vlieggaten worden afgesloten door geperforeerd blik of zink; en het dak door een raam met opgespannen gaas of doek vervangen.

De meeste imkers vervoeren hun bijen echter niet per spoor, maar met den traditioneelen langen bijenwagen. Zoo'n wagen moet goed veeren en de opgeladen korven en kasten dienen er onwrikbaar op bevestigd te worden, nadat ook weer de bovengenoemde maatregelen voor den luchttoevoer zijn genomen.

's Avonds laat, nadat alle bijen binnen zijn, gaat de imker aan het opladen; zoodat de eigenlijke reis meestal zeer laat in den avond begint en vaak den heelen nacht vordert. Voor de afreis krijgt ieder volk nog een sproei- en drinkbad van een achtste Liter water door het gazen dekkleed. Een laag stroo op een niet al te best veerende kar, onder de bijenwoningen gespreid, kan goede diensten bewijzen. Ook dienen de raten evenwijdig met de assen te loopen.

In het begin van den fantastischen nachtelijken tocht rijdt men zoo kalm mogelijk. Na een kwartier stopt men eens even een poosje, om den opgewonden bijen hun kalmte wat te hergeven; daarna trekt men voor goed op zijn doel aan.

Na aankomst spant men eerst de paarden uit en verwijderd die. Voorzichtig wordt nu woning na woning afgeladen en op haar tijdelijke plaats opgesteld. Bij korven is altijd nog een hulp- of veldstal noodig. Soms beschermt men iedere korf alleen door er een heiplag of nog beter een dakpan overheen te leggen, om het regenwater af te voeren. Kasten helpen in dit opzicht zich zelf.

Nadat iedere woning haar eigen plaats heeft, opent men de vlieggaten. In het eerst gaan de diertjes nu de nieuwe streek wat opnemen; niet lang duurt het echter, of ze gevoelen zich thuis in het rijke oogstveld en „sleeper”, dat het een lust is.

Natuurlijk is de eene kast beter geschikt om er mee te reizen dan de andere. De heer Tukker heeft een bijenwoning geconstrueerd, die er zich heel goed toe leent. Het bijna niet overstekende dak neemt weinig plaats op den bijenwagen in. De kasten zijn vrij klein van afmeting en daarom gemakkelijk te verplaatsen en te behandelen. Bij deze bijenwoningen wordt een beugel geleverd, die er omheen geslagen kan worden en door middel waarvan men twee kasten tegelijk kan dragen aan een melkboerenjuk over de schouders. Amateur-imkers, die toch niet reizen, verkiezen veelal weer kasten van sierlijker maaksel.

CHR. H. J. RAAD.

VARIA.

OCTOBER. Zoogdieren. Edelherten zijn nog bronstig. Breedvleugelige vlermuizen vertoonen zich niet meer na den eersten guren nacht. Veldmuizen houden op zich voort te planten.

Vogels. Vertrek van trekvogels naar 't Zuiden. In 't begin van October vertrekken boompieper, witte kwikstaart, huisroodstaartje, roodborstje, zwartkop, rietzangers, grauwe of zanglijster, ringduif of groote boschduif, kwartel en roerdomp; in de laatste dagen der maand ook boomvalk, leeuw-rik, spreeuw, kleine boschduif, poelsnip, Kievit.

Uit het Noorden komen naar ons land: bonte kraai, sijsje en keep.

Door ons land trekken van 't Noorden naar 't Zuiden de volgende vogels, waarvan sommige zich hier een tijdlang, soms den geheelen winter, ophouden: zinglijster, kramsvogel, koperwiek of oranjelijster, houtsnip, wilde gans en rietgans, kraanvogel.

Reptielen en Amphibieën kruipen weg. **Insekten.** Vele insekten kruipen weg. De wintervlinder begint eieren te leggen aan de knoppen van ooftboomen en wilgen, vooral aan die der kerseboomen. De rupsjes van den bastaardsatijnvlinder vormen groote winternesten. De dennenspanrups laat zich in deze, soms eerst in de volgende maand, aan een draadje naar beneden zakken, en verpopt in 't mos.

Middelen tegen schadelijk gedierte. Lijmrings om de stammen der ooftboomen, ten einde het opklimmen en eierleggen van de wijfjes-wintervlinders te beletten. Voortdurend vochtig houden van de lijmrings.

Planten. De meeste boomen verliezen hunne bladeren. Druiven zijn rijp, evenals de hazel- en okkernoten, de giftige taxusbessen, kastanjes en eikels, alsmede 't zaad van esschen.

Wintertarwe wordt gezaaid.

Foto Aug. F. W. Vogt.

REMOULINS. ROMEINSCHE WATERLEIDING.

AUTO-TOCHT GENUA-AMSTERDAM.

(Vervolg).

ZOOALS men weet, was het Paus Clement V, die, om het door oorlogen vrij onveilige Italië te ontwijken, den pauselijken zetel in Avignon opsloeg. Reeds in de 11de en 12de en 13de eeuw voelde de hoge geestelijkheid zich bijzonder tot Avignon en hare omstreken aange- trokken, nadat Julius Caësar ettelijke eeuwen vroeger reeds verklaard had: Ego glorior in civitate mea Avenionensi, illamque secundam Romam existimo. *) In 1305 kozen de kardinalen een zekeren Bertrand du Got, aartsbisschop van Bordeaux, tot paus, den lateren Clément V. Deze besloot in Frankrijk te blijven, als meest waarschijnlijke reden waarom werd aangenomen, dat de nieuwe paus het in Italië niet zoo veilig achtte als aan de boorden van de Rhône. Drie jaren trok Clément van stad tot stad, hij bezocht Bordeaux, Nevers, Limoges, Périgueux, Poitiers, Toulouse, totdat hij in 1308 Avignon tot vast verblijf koos. Zes

*) Ik ben trotsch op mijn stad Avignon en ik beschouw haar als een tweede Rome.

Fransche pausen volgden hem achtereenvolgens op tusschen de jaren 1316 en 1378. Toen Gregorius XI de pausenzetel weer naar Rome overbracht in het tot rust gekomen Italië. Avignon trok uit dat 70-jarig verblijf van de pausen tusschen hare muren ontzaglijk veel voordeel. Van een klein stadje op de niet zeer omvangrijke rotsen werd het een sterkte, door een muur van 4880 Meters lengte en bijna 12 Meters hoogte omringd, en op de hooge Roche des Doms werd als een bastion het geweldigste paleis der middeleeuwen gebouwd. En niet lang daarna vestigden zich honderden welgestelden in de stad. Grote huizen, prachtig versierd door de knapste Italiaansche kunstenaars, deden aan paleizen denken. Kerken en kloosters verrezen. Avignon was weldra een der rijkste en schoonste steden van Europa. Helaas, dit duurde slechts kort. Toen de pausentijd gedaan was, verviel Avignon even snel als het opgekomen was. Maar nog staat daar dat volgens de oudheidkundigen grootste, onverwoestbare bouwwerk uit de middeleeuwen in grillige contouren, indrukwekkend en somber hoog, naast de kerk N. D. des Doms, waar-

op het vergulde beeld der Heilige Maagd en, zooals Mérimée in zijn „Notes d'un Voyage dans le Midi de la France" beschrijft:

„On est frappé de l'irrégularité choquante de toutes ces parties, irrégularité qui n'est motivée ni par la disposition du terrain, ni par les avantages matériels. Ainsi, les tours ne sont pas carrées: les fenêtres n'observent aucun alignement: on ne rencontre pas un seul angle droit, et la communication d'un corps-de-logis à un autre n'a lieu qu'au moyen de circuits sans nombre." Het paleis werd tusschen 1335 en 1370 gebouwd, en ieder der pausen die er huisde had andere ontwerpen, zoodat het paleis ten slotte zonder twijfel daarom zoo onregelmatig van vorm en zoo enorm groot werd.

De schatten aan meubels, de bronnen en schilderstukken, die het pauselijk paleis bevatte, moeten fabelachtig geweest zijn. Benoit XII, die het plan van zijn voorganger niet grandioos genoeg vond, liet in 1335 alles neer halen wat deze gewrocht had en bouwde een geheel nieuw paleis, dat in sommige zalen door Italiaansche meesters met fresco's beschilderd werd.

Urban V legde aan het werk de laatste hand, liet op het pla-

Foto Aug. F. W. Vogt.

AUTO-TOCHT GENUA-AMSTERDAM.
BRUG VAN STAALDRAAD OVER DE RHÔNE.

prachtige tuinen aanleggen
 vijf torens bouwen bij de twee
 bestaande. Met juistheid
 men nooit kunnen zeggen,
 heeft het geheele bouw-
 veel verslonden. Benoit
 moet, wil men de aantee-
 geningen uit die eeuwen ge-
 ven, *anderhalf milliard francs*
 zijne schatkisten bezeten
 hebben, en er is wel eens ge-
 ompeld, dat het pausenpaleis
 alles wat daarbij behoorde,
 meer gekost heeft dan Versail-
 es. Is het verwonderlijk, dat
 de geschiedenis van de stad
 van het paleis kennende,
 nadelijk na onze aankomst in
 het hotel aanstalten maakten,
 om al die interessante dingen
 te bezoeken? Wij hadden niets
 anders te doen, dan de Cours
 de la République af te loopen,
 tot aan de Place de l'Hotel de
 Ville, van daar kwamen wij door
 een kleine straat op de Place
 du Palais en wij stonden voor
 een gebouw met torens en muren
 van nooit geziene hoogte en
 afmetingen. De kleur van de
 steenen was geelachtig grijs en
 de orkaan van de mistral, die
 hemelhoog het stof boven het
 plein deed dwarrelen, gierde
 van achter een zijvleugel van
 het kasteel, waar wij beschutting
 gezocht hadden, om rustig dit geweldige te kunnen opnemen.
 En die grijze kleur en die barre storm met dat woest opgedreven
 stof gaven iets zóó indrukwekkend sombers aan die gansche om-
 geving, dat wij stil en zwijgend bleven staren. Plotseling schriek-
 ten wij op door woest geblaf van een wachthond, die achter het
 hek, waarvoor wij stonden, was aangeslopen. Het bleek de hond
 te zijn van de priesters, die in het gebouw woonden, waar boven
 den ingang een zeer interessante zonnwijzer was aangebracht.
 Alles was hier zoo woest en somber; het wreede bassen van den
 reusachtigen hond had daverend heen geklonken langs de grauwe
 paleiswanden, terwijl de storm gierde. Het was mij, alsof ik een
 oogenblik teruggebracht werd in een lang vervlogen tijd, in de
 dagen der machtige pausen van Avignon en ik moest denken aan
 de bloedige geschiedenissen van ketters, die in de diepste kelders
 en torens van dit sombere gebouw langzaam terecht gesteld waren,
 met al de perverse bedenkzels van bloeddorstige menschen, van
 de foltergrage geestelijkheid in die donkere dagen. Want in
 dat paleis bestonden ze de martelkamers, ja men wil zelfs, dat
 er een groot bassin gebouwd werd, waaronder vuren konden ge-
 stookt worden, die een olie aan het koken moesten brengen,
 waarin rampzalige afvalligen
 levend werden ondergedompeld.
 Tot geruststelling van onze
 lezers echter even een aanhaling
 uit een werk van iemand, die
 veel van het „palais des papes”
 geschreven heeft: Augustin
 Canon, maar die men m.i. niet
 te onvoorwaardelijk mag gelooven.
 Sprekend over het paleis-
 gedeelte, „qui borne à l'Est.”
 zegt hij:
 „Là où l'on voulait voir à
 tout prix les sombres cachots,
 les salles de torture et les basses
 fosses de l'Inquisition, se trou-
 vaient tout simplement, avant
 1790, les salles de réception, les
 cuisines et les caves du Palais...
 La cheminée pyramidale, dont
 le vaste manteau et l'immense
 tuyau, portés comme un clocher
 sur quatre trompes, semblent,
 dit-on, retentir encore du gé-
 missement des suppliciés, n'était
 tout d'abord que la cheminée
 de la cuisine. Cette cheminée
 pyramidale se retrouvait au-
 dessus de la cuisine de tous les
 manoirs de notre contrée.
 La fameuse Salles des Festi-
 nes, dans laquelle un Pape au-
 rait fait brûler les assassins de
 son neveu, fut réellement le 7
 Mai 1413 la proie d'un incendie,
 mais d'un incendie fortuit qui
 se déclara, à cinq heures du

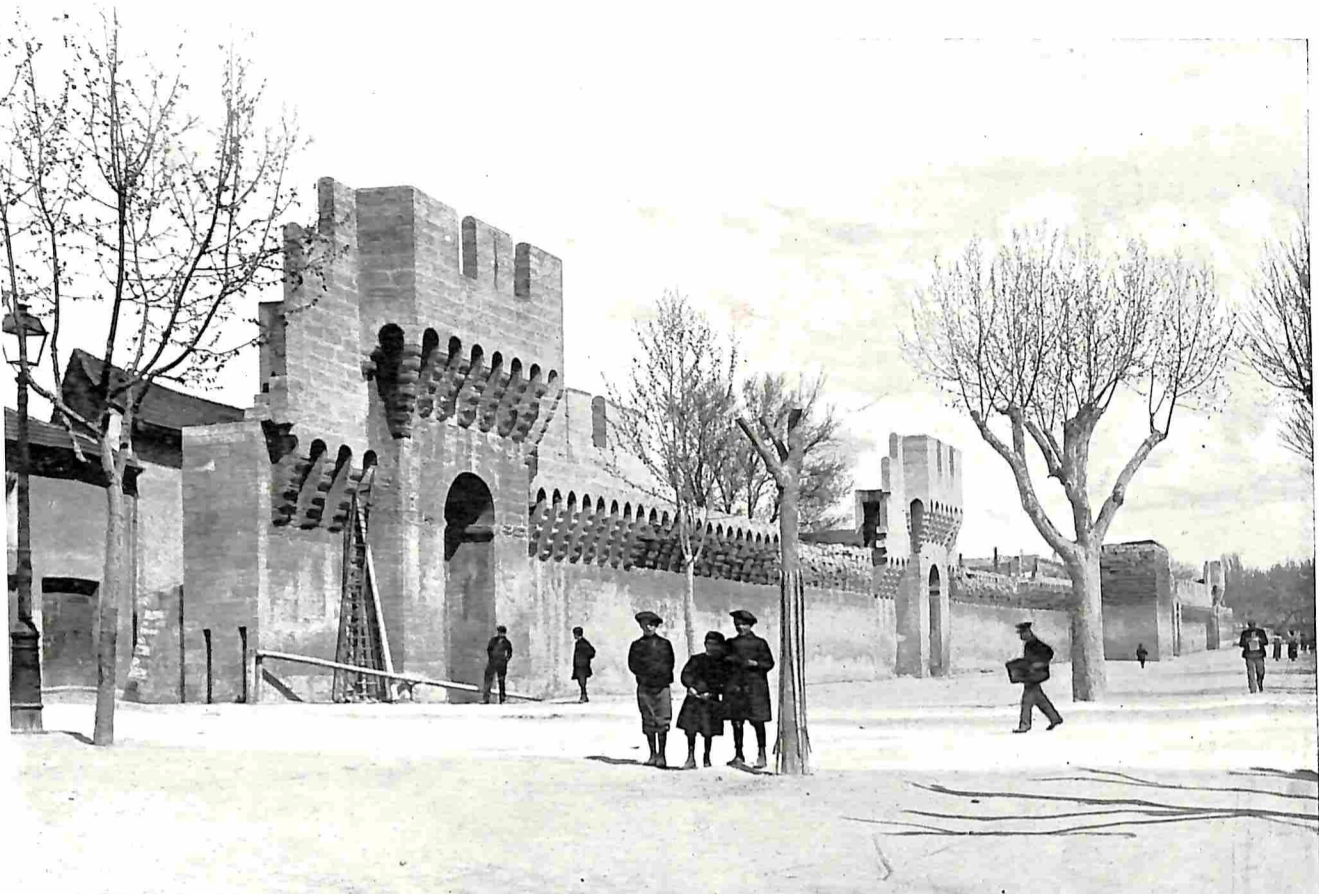

Foto Aug. F. W. Vogt.

AUTO-TOCHT GENUA—AMSTERDAM.
 AVIGNON. MIDDELEEUWSCHE WALLEN OM DE STAD.

matin, dans les cuisines contigues. On faisait voir aussi un four
 qu'on disait avoir servi à porter au rouge les instruments de
 la barbarie inquisitoriale, et on ne songeait pas qu'il était de
 date bien récente, car en 1856, vivait encore à Avignon M.
 d'Athénosy père qui, l'avait fait counstruire pour l'usage du
 pâtissier de l'avant-dernier Vice-Légat, dont il était le collatéral,
 c'est à dire l'intendant ou le majordome.”

Hoe het zij, officieel vermeldt de geschiedenis eenige feiten
 van ter dood brengen binnen het paleis en er bestaat alle reden
 om de mannen uit de middeleeuwen te nemen, zooals ze waren.

Niet licht zal ik dien laten middag voor de hooge muren en
 kolossale torens van het „palais des papes” vergeten. Heel de
 geschiedenis van het grootsche monument doemde voor mij op, en
 de historie van Rabalais „l'Isle Sonnante”, (vijfde en laatste boek:
 Comment Pantagruel arriva en l'Isle Sonnante et du bruit qu'en-
 tendismes), er is een tijd geweest dat Avignon zoo vol kerken en
 kloosters stond, dat het gebeier der klokken bijna onafgebroken de
 lucht vervulde, rees in grillige vertooningen voor mijne verbeelding.

Wij spraken af, eerst den volgenden dag weer naar het paleis
 terug te gaan, om er het inwendige van te bezichtigen. Wij be-

Foto Aug. F. W. Vogt.

AUTO-TOCHT GENUA—AMSTERDAM.
 AVIGNON. DE RUE DE LA RÉPUBLIQUE.

Foto Aug. F. W. Vogt.

AUTO-TOCHT GENUA—AMSTERDAM.
AVIGNON. PALAIS DES PAPE.

steedden nu de rest van den middag om in een van de fijne koekebakkers-winkels in de Rue de la République thee te gaan drinken en lekkernijen te gebruiken, waarna we nog een wandeling door de stad maakten langs de Eglise St. Pierre. Maar overal tot in de nauwste straatjes vervolgde ons de wind en het verschrikkelijke grijze stof, dat wel met blindheid scheen te bedreigen. De dieren vooral in Avignon zagen er ellendig geteisterd uit. Hunne oogen waren ziekelijk en half toe, hun haartooi zonder glans en grijs van stof. Vooral de katten leden een akelig bestaan, met hunne zieke oogen en niet te reinigen pelsjes. Op de menschen had het stof weinig vat, ook leden onze oogen veel minder dan wij verwachtten. Avignon is zoo lang we in de op eene Parijische straat gelijkende Rue de la République zijn, een moderne, levendige stad van renteniers, militairen en gegoede winkelmenschen; buiten die straat is alles nog al stil, ik ontmoette er op mijne zwerftochten maar heel weinig volk. Toch zorgt de mistral voor levendigheid genoeg, wanneer hij met onstuimige vaart suisend door de tochtige straatjes raast.

Foto Aug. F. W. Vogt.

AUTO-TOCHT GENUA—AMSTERDAM.
EEN OPONTHOUD IN EEN ZUID-FRANSCH DORP.

Het gezelligst was de Rue de la République tusschen vier en zeven, en des avonds. 's Middags tal van winkelende menschen, die daarna, evenals wij, gewoonlijk te vinden waren in de koekebakkers-winkels, om daar te „goûteeren”. Er waren ook talrijke touristen, voornamelijk Engelschen en Amerikanen, die via Marseille of uit Italiaansche havens het aloude Provence met zijne schatten aan Romeinsche oudheidkundige heerlijkheden, zijne vruchtboomgaarden, wijnackers, tuinderijen, olijvenwouden, onderaardsche grotten en mineraalwaterbronnen, waar lever-, nier- en jichtlijders kunnen genezing vinden, kwamen „doen”. In het Grand Hotel d'Avignon maakten wij kennis met eene Amerikaanse familie, die kalmpjes met hunne auto heel van uit Rome waren getuft. Het was een Amerikaan met grijze oogen, grijs haar, grijze huidkleur, een grijs pak om de leden en een grijze pet op het hoofd, met zijne echtgenoot, twee kinderen van een jaar of twaalf en een Duitse bonne. Het merkwaardigste was, wij hebben ons over het feit moe gepeinsd, dat de Duitse geen woord Engelsch en de Amerikaansche geen woord Duitsch verstond: alleen de „grijze” vermocht eenige Duit-

sche woorden verkeerd uit te spreken en alle bevelen aan „juf” moesten dus via den leider dezer ambulante babilonische spraakverwarring gaan. Behalve eene volstreckte grijsheid, ontwikkelde deze een inderdaad indrukwekkende magerte. Ook den kindertjes zou een melk-, boter-, kaas- en eieren-diët zeker geen kwaad hebben gedaan. De Duitse juffrouw was meer aan de gevulde kant. Vermeldenswaard van dit vijftal is ten slotte nog de manier, waarop Mevrouw Engelsch sprak, mijnheer's Engelsch was ook niet voor de poes, maar mevrouw beknauwde en vermaalde al mauwend hare zinnen, dat alleen met de grootste moeite kon worden vermoed, wat ze eigenlijk bedoelde. De kindertjes toonden als echte yankees veel aanleg voor „the noble art of self-defence”, ten minste, den middag, dat ze in de auto aankwamen, was het meisje bezig om haar broertje eenige „fatal knocks” naar de linker kaak toe te brengen, welke „knocks” met behendigheid door het knaapje werden afgewend. Later ontmoette ik het tweetal eens worstelende in de vestibule en nog eens boksende op de trap, zoodat ik mij een oogenblik ver-

dwaald waande in een soort van „école de développement physique”. Het hotel was, van alle gelegenheden, waar wij kwamen, het ruimst voorzien van baden, er was een afzonderlijk badhuis, genaamd „Les Bains Pétrarque” met talrijke ruime baden en kamers, aan dat badhuis grensde een groote garage. De slaapkamers waren goed en zindelijk, maar de eetzaal en de conversatie-zalen waren echt slordig en Zuid-Fransch. Voor aan de straat een kottiekamer, laat me het zoo noemen, om u een eenigszins juiste vergelijking met een Hollandsch interieur van die soort te geven, kale planken, vierkante, marmere tafeltjes: daarnaast de ingang van het hotel met een vestibule; rechts naast die vestibule een lange eetzaal, die schijnbaar voor de handelsreizigers ingericht was, want ik vond er de zeldse planken weer, de zeldse kale wanden met reclames van Dubonnet, Byrré, Triple Sec Cointreau, Benedictine daartegen, maar bovendien hing er nog een afschuwelijke lucht van kolendamp. Die kolendamp kwam uit een hoog soort kachel, die diende om borden te warmen en om het vertrek op tempera-

te brengen. Aangezien de Zuid-Franschen echter de angst van stoken niet verstaan, zweefde er altijd in de eetzaal der handels-reizigers, welke zaal wij steeds door moesten, om de "eetkamer te bereiken, een blauwachtige, stinkende walm, die eetgelegheid dan lag achter in het hotel in een soort van "hothouse" of "serre". Er brandde geen kachel, maar het was wegens absolute afwezigheid van ventilatie altijd buitengewoon vernauwd, het rook er altijd naar gebruid, vette jus, zure appelen. Dit hothouse, ons restaurant, was hermetisch van de buitenlucht gesloten. Door een hooge muur van in ijzer gevatte venster-luiken konden wij over gordijntjes op de cour kijken naar de "bains Pétrarque", en ik vermoedde, dat in den zomer deze glazen versperring zou kunnen worden uit elkaar genomen, of dat het glazen dak als een deksel kon worden opgeklapt. Kortom de geheele eetzaal was een puzzel voor ons en ik heb er nog van te vermelden, dat de muren tegenover "de vensters" op de allerzonderlingste kleurige manier beschilderd waren. Het was een "hothouse" op de allerzonderlingste kleurige manier beschilderd waren. Zou waren daar jagers met vurige, zwarte oogen en witte rossen ook met, vurige oogen; achter hen aan kwam een groep honden, groenachtig van kleur. De heele bende rende over een smaragdgroen grastapijt langs een fel blauwen vijver, die meer-dan-indigo van den hemel weerkaatste. Er was een uitzicht van dit landschap, dat mij altijd bijzonder boeide. Aan den rand van den vijver stonden boomen en in de lucht dreven eenige wolken, maar hoevele malen heb ik niet de wolken voor het bosch en de boomen voor heerlijk mooie, echter wel wat mysterieuze wolken aangezien. Verrassend was eindelijk, dat een meter of acht verder aan den wand plotseling de hemel fel in rood en oranje te gloeien begon, de kleur van het indigo werd daar ook paars, voor het tot geel en eindelijk tot oranje overging, wat een inderdaad verrukkelijke kleurensamenvoeging gaf. In den hoek, waar

wij gemeenlijk zaten, lag in het gras een mandje met vruchten. Alle mogelijke ooft rolde er uit op het heerlijke groene, malische gras. Er waren dagen, dat wij niet met zekerheid konden zeggen of het mandje in de lucht zwevende was, of wel dat het bezig was te vallen, of dat het, zooals gewoonlijk, maar een oogenblik omviel, waarschijnlijk niet dit gezichtsbedrog, als ik mij goed herinner, te moeten worden toegeschreven aan de wisselingen van het licht: tenminste, als het helder weder was, zweefde het mandje beslist, wanneer echter de mistral gierde bij een bedekten hemel, dan ging het korfje behendiglijk over stagen strooide zijne nootjes, druiven, perziken, vijgen en ander lekkers. Maar genoeg over die onvergetelijke muurschilderingen, waarop ik ook eens midden in het indigo des hemels een geestdriftige streek groen ont-

waard heb, waarschijnlijk bij zeer fellen Mistral uit de boomen weggevoerd. De spijzen, die wij in het hotel kregen, waren meestal goed, echter beneden die van Fréjus, Aix en Arles. Aix werd vooral door ons op prijs gesteld om zijne onuitputtelijke verscheidenheid van alle mogelijke fijne dessert-délices, waarvoor die streek van de beste olijven van de geheele wereld, de fijnste meloenen, abrikozen, perziken, etc., etc. beroemd is. Wij vonden er de heerlijkste zaken, die ik hier even noemen wil om de dames onder onze lezers een idéé te geven van de verscheidenheid bonbons, pralines, confituren, e.a., die de Fransche gourmets in den loop der tijden leerden bereiden. Dat waren de Calissons d'Aix, de biscuits, kleine, bruine, vier c.M. lange, 1½ c.M. breede, zeer harde koekjes, waarvan de patissiers uit die streken met trots beweren in hunne zangerige taal: „Qu'aco es dur, maï es fameux”, vervolgens de Kirschbescué, een soort taart die met marmelade van abrikozen, crème à la vanille, crème Chamailou of warme Kirsch overgoten, gegeten wordt; eindelijk de beroemde pâté d'abricots de Provence, pastilles Peppermint, Marrons glacés, Marrons fondants, Dattes fourrés, enz. (Wordt vervolgd).

GLAZENMAKERS.

(ANISOPTERA).

TOT de Orde der Waternimfen (Odonata) behooren de familiën Aeschnidae en Libellulidae, welke men samen vat onder den naam Glazenmakers (Anisoptera). De Waternimfen hebben een onvolkomen gedaante-verwisseling, krachtig ontwikkelde, bijtende monddeelen en korte sprieten. Zij bezitten vier vliezige, naakte, netvormige, gelijksoortige vleugels, welke in den ruststand niet worden saamgevoegen en ongeveer even groot zijn, met dien verstande echter, dat de achterste bij de Anisoptera aan den wortel breder zijn dan de voorste. Verder hebben de Waternimfen drieledige voeten aan de pooten en een lang achterlijf, aan welks einde twee

staarten (cerci) aangetroffen worden. In tegenstelling met die der Sprinkhanen leven de larven in het water. De kop, van de Glazenmakers vooral, is half bolvormig, waarop een paar groote oogen aanwezig zijn, die elkaar geheel of bijna geheel raken.

Ten bewijze, dat ze in ons Vaderland veelvuldig worden aangetroffen kan strekken, dat zij in verschillende streken andere namen dragen. Men noemt ze Korenbouten, Sparrebouten, Sparren, Paarden-, Bijen-, Puisten-, Vileinen-, Bleinen-, Wratten, en Waardenbijters, Donderbolken of -bolten, Hengsten, Vliegende Garnalen, enz.

Het zijn vlugge, beweeglijke dieren, welke vooral als er onweer op handen is, onrustig heen en weer vliegen. In de Natuur vervullen ze een gewichtige rol. Men zou ze de zwaluwen onder de insecten kunnen noemen, want ze vangen hun prooi in de vlucht en geven zich geen tijd die op hun gemak op te peuzelen. En niet gemakkelijk ontsnapt een vlieg of een mug aan hun aandacht, daar zij behalve de facetten nog drie bijoogen of o-cellen bezitten. Het borststuk der Glazenmakers is kort, doch krachtig van bouw. Door den schuinen stand van de laatste segmenten zijn de achterpooten nog vóór den voorrand der voorvleugels ingeplant. Daardoor zijn die pooten bijzonder geschikt tot grijpen en vasthouden. In verband met onze foto willen wij even spreken over het adernet der vleugels. De voorrand, de costa, is getand. De volgende ader, sub-costa, loopt slechts halverwege den vleugel en stuit tegen een dwarsader. Hier ligt het cubitaalpunt of den nodulus (knoopje). Bij elken vleugel, dicht bij het uiteinde, ontdekt men een gekleurde plek, het pterostigma. De ruimte tusschen costa en sub-costa heet costaalruimte; de dwarsadertjes daarin noemt men antecubitaaladeren. Dicht bij den vleugelwortel hebben de Anisoptera een gekleurde, vliezige verbreding van het vleugelvlies, waaraan men den naam vliesje (membranula accessoria) geeft. Bij het mannetje ligt tusschen de beide staarten aan het

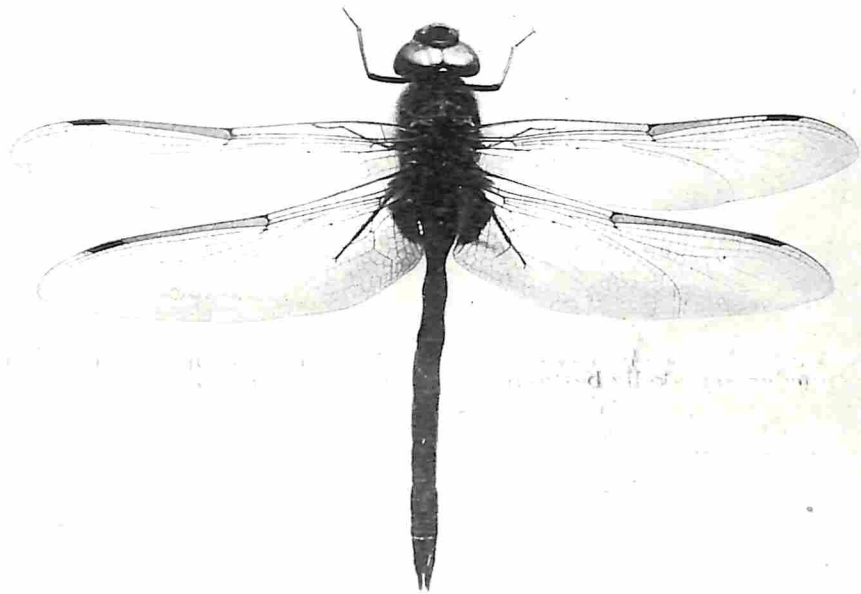

Foto A. Dekema. GROOTE GORDELJUFFER. (*Aeschna grandis*).

achterlijf nog de staartklep, waaraan derhalve ook het geslacht te herkennen is. De legboor der wijfjes, uit vier deelen bestaande, is zeer kort. De paring geschiedt in de lucht. Bij 't eierleggen danst het vrouwtje rechtstandig boven 't water of maakt met de legboor een insnijding in de waterplanten, waarin zij de eieren wegbergt. De larven zijn een ware schrik voor al het in het water levend gedierte. Ofschoon in de meeste opzichten met het volkomen dier overeenstemmende, wijken zij er van af, wat met name de monddeelen en de ademhalingswerktuigen betreft. De onderlip is vergroeid tot een grijptang, masker geheeten. Dit noemt men vlak als 't in den ruststand van onderen den mond bedekt en van boven onzichtbaar blijft. Het is een helm masker, indien de zijlobben met de tanden in elkaar grijpen en in rust den mond

ook zijdelings en van boven bedekken. Wil de larve een prooi bemachtigen, dan strekt zij het masker snel voorwaarts, pakt het dier beet, trekt den arm terug, vermaalt het en slikt het door. Niet alleen maken de larven zich meester van insecten, doch zij zijn ook verlekkerd op vischbroed, waardoor zij zeer schadelijk zijn. De ademhaling geschiedt door tracheeënkiemen. Zijn deze zichtbaar dan noemt men ze staart-, in het andere geval darmkiemen. Hier meer over de ademhaling uit te weiden zou wellicht tot onduidelijkheid aanleiding geven. De Glazenmakers leveren per jaar slechts één generatie. De larve overwintert, ze vervelt verscheidene malen en verkrijgt ten slotte de vleugelbeginsels. Het is te aardig om niet even te vertellen, welke evoluties ze maakt als ze tot volkomen insect (imago) over zal gaan. Voelt ze haar tijd gekomen, dan klimt ze tegen een rietstengel op; de huid slijt in den nek open en kop en borststuk komen te voorschijn. Nog een oogenblikje en de pooten worden uit het omhulsel getrokken. Vermoeid laat zij zich daarna een poosje hangen met den kop naar omlaag. Ten slotte grijpt zij met kracht den kop van de larvehuid en rukt het achterlijf uit zijne boeien. De larve is imago geworden en laat de ledige huid, die wij soms nog aan den rietstengel vinden, aan haar lot over. Geduldig wacht de Glazenmaker nu tot zijne vleugels de noodige stevigheid gekregen hebben en verheft zich daarna vroolijk in de lucht.

Het aantal soorten van Glazenmakers is te talrijk, dan dat wij er melding van zouden willen maken. Velen hebben op het blaasvormig gezwollen voorhoofd een Tvormige zwarte plek, welke echter bij de Groote Gordeljuffer (*Aeschna grandis*) ontbreekt. Deze dankt, even als haar soortgenooten, haar naam aan een insnoering in het achterlijf ter hoogte van den tweeden ring. De kleur van haar lichaam is roestbruin, geteekend met blauwe en gele vlekken, echter in veel minder aantal dan we bij hare zusters aantreffen. De zijden van het borststuk prijken met twee gele strepen.

P. FRANSSEN Jz.

Foto Neame Roff.

WYCK CROSS PLACE. KENT.

ENGELSCH E TUINKUNST.

Voor velen, die belang stellen in Tuinkunst, is Thomas H. Mawson een oude bekende, niet alleen door zijn talrijke bijdragen in verschillende tijdschriften maar vooral door zijn standaardwerk „The Arts and Crafts of Gardenmaking”, dat met al zijn mooie reproducties voor leeken en vaklieden een werk van blijvende artistieke en praktische waarde is. Maar voor ons Hollanders beteekent Mawson's naam meer, want eenige maanden geleden werd hem de aanleg van het terrein om het Vredespaleis opgedragen en we zullen hem dus binnen kort in ons midden werkzaam zien. Het is daarom dat ik gemeend heb dat eenige bijzonderheden over zijn persoon en werk den lezers van „Buiten” belang in zouden boezemen.

Engeland bezit geen opleidingsschool voor tuinarchitecten zooals de Vereenigde Staten in Cornell University en toch is er geen land, waar de tuinkunst sinds eeuwen zoo heeft gebloeid, geen land, dat op zoo'n lange rij tuinarchitecten kan wijzen, te beginnen met Lord Bacon tot mannen als Repton, Sir Joseph Paxton, Kemp, Milner en Marnock, om niet te spreken van de vele architecten, die hun invloed op de tuinkunst hebben doen gelden in haar opkomst, haar verval en haar herbloei. In haar herbloei, want het is zeker dat de tuinkunst op ruimer en vaster grondslag weer opgebloeid is en nu het beste van al het vroegere werk in zich vereenigd heeft tot een bij uitstek Engelsche kunst.

Tot dezen vooruitgang heeft Thomas H. Mawson zeker het zijne bijgedragen. Zijn omgeving en opleiding maakten hem dan ook bijzonder voor die taak geschikt. Hij werd in 1862 geboren als de zoon van een boomkweker in Yorkshire, en legde al spoedig een neiging voor bouwkunde aan den dag. Na de gebruikelijke twee leerjaren op een architectenbureau werkte hij twee jaar in de boomkwekerij om daarna zijn opleiding te voltooien met een tweejarigen leertijd onder een bekenden tuinarchitect te Londen. Maar het was pas nadat hij zelfstandig begon te werken, dat hij een helder inzicht kreeg in wat de tuinkunst wezen moet. Veel dat hem als onmisbaar voorgehouden was,

bleek hem al spoedig onlogisch overbodig en, met andere woorden in tegenstelling met de aanhangers van de landschappelijke school, wier streven het is de natuur na te bootsen, beschouwt hij een tuin als het werk van menschenhand, dat voortkomt uit de bouwkunst. Dit principe spreekt duidelijk uit de volgende aanhalingen uit zijn boek „The Arts and Crafts of Gardenmaking”.

„Hoe grooter zijn liefde voor de kunst is, hoe meer de mensch de natuur zal waardeeren. Slechts dan wanneer hij tracht haar na te bootsen, zal de kunstenaar hem veroordeelen.

„We moeten terugkeeren tot den eerlijken eenvoud van het oudere werk, tot een tuin wiens schoonheid verhoogd is, nu zijn bloemperken, zijn groepen struiken en andere beplanting vermeerderd zijn met de vele mooie bloemen, struiken en boomen, die zich in de laatste jaren in ons land een plaats veroverd hebben.

„Een tuin moet aan een tweeledig doel beantwoorden, hij moet de voorgrond van het landschap zijn van het huis uit gezien, en de basis of omgeving van het huis, van het landschap uit gezien, m.a.w. hij is de schakel, die huis en landschap verbindt.

„Wanneer we het werk van de eerste tuinidealisten naar den uitslag beoordeelen, is het zeker, dat ze op een zeer vasten grondslag werkten en dat hun methode onze ernstige studie waardig is. Maar aan den anderen kant moeten we toegeven, dat naturalisme onder zekere omstandigheden zijn wettige plaats en toepassing heeft in het tot stand brengen van park- en tuineffecten en dat een verbinding van deze twee tegengestelden soms de eenige wijze is, waarop we iets kunnen verkrijgen, dat op een geheel gelijk.”

De Heer Mawson was zoo goed mij uit den rijken schat zijner foto's een keuze te laten doen. De keuze was moeielijk. Toch dunkt mij, dat bijgaande afbeeldingen een indruk kunnen geven van de belangrijkheid en den omvang van zijn werk.

Afb. 1 en 2 vertoonen de beide terrassen van Wyck Cross Place in Kent. Balustrade en trappen zijn opgetrokken in denzelfden stijl en steensoort als het huis, ruim en monumentaal en geven het enorme gebouw een vasten grondslag, die ons aesthetisch gevoel on eindig beter bevredigt, dan een golvend gras-

veld, waarop eenige struikjes ver-
strooid zijn, zooals men dat zoo
vaak in onze villatuinen ziet.

Afb. 3 geeft een voorbeeld van
overgang van tuin tot natuur.
Trappen en muur zijn van ruwen
steen en geven ruimschoots ge-
legenheid tot het aanbrengen van
kleine en groote rotsplanten, ter-
wijl de natuur zelve meehelpt
om dit gedeelte spoedig tot een
ware wildernis van bloemen te
maken. Men lette er echter op,
hoe door een muur en ijzeren hek
tuin en natuur elk binnen hunne
grenzen zijn gehouden.

Afb. 4 en 5 vertoonen twee sy-
metrische bloementuintjes. Het
eerste is omgeven door een latwerk
voor klimplanten en een breeden
rand vaste planten. De paden
zijn gedeeltelijk met gras bedekt,
gedeeltelijk geplaveid. In het
tweede tuintje zijn de bloembed-
den door randpalm van de grint-
paden gescheiden. Een zonn-
wijzer vormt hier het middelpunt
van den rand, die zich langs de
geheele lengte van het tennisveld
uitstrekt. In het midden van de
ronde perken bevinden zich
standaardhulsten. Het huis ligt
een voet hooger dan het tennis-
veld, zoodat een steenen rand aan-
gebracht kon worden, die beschut-
ting oplevert voor een band rozen.
Rozenpergola's geven aan beide
zijden toegang tot het huis.

Op Afb. 6 zien we het oude balveld, „the bowling green”, dat
in den laatsten tijd weer in Engeland in gebruik komt. Ten
N.W. is het begrensd door een hoogen muur, begroeid met klim-
planten en door een rij bloembedden, ten Z.O. door een heg
met een rij lindeboomen. Het veld wordt afgesloten door een
ronde taxusheg, waarin een beeld geplaatst is, terwijl de foto
genomen is van een klein zomerhuis met een rozenpergola er voor.
Afb. 7 vertoont ons weer een terras met balustrade, maar nu
van geheel verschillenden aard, eveneens voortvloeiende uit den

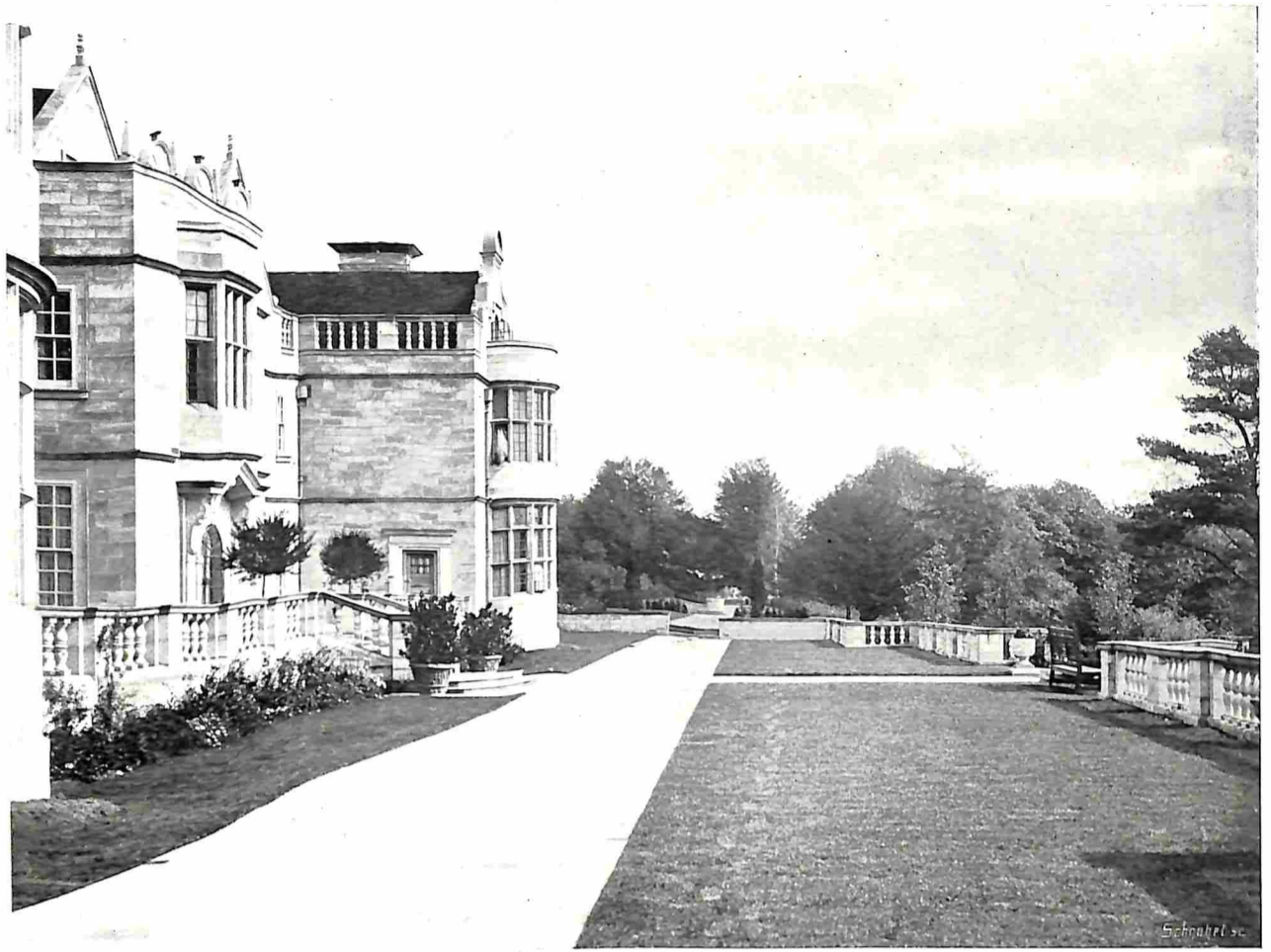

Foto Neame Roff.

WYCK CROSS PLACE. KENT.

stijl van het huis. Hier is het ronde terras met den zonnwijzer
het uitgangspunt van een smal kanaal met een fontein.

Afb. 8 en 9 eindelijk geven voorbeelden van een pergola en
een balustrade, hek en trappen, waaruit nogmaals duidelijk
blijkt, hoezeer de Heer Mawson door zijn opleiding als architect
in staat wordt gesteld zijn werk tot volmaking te brengen en
een tuin te ontwerpen in overeenstemming met het huis.

En mogen sommigen nu opmerken, dat wij in Holland voor
zulk werk over de ruimte en de middelen niet kunnen beschikken,

Foto Neame Roff.

ROZENTUIN. GREENWOOD. ESSEX.

toch hoop ik dat uit het voorgaande voldoende is gebleken, dat men zeker geen betere keuze had kunnen doen voor de omgeving van het Vredespaleis en dat Thomas H. Mawson daar de rechte man op de rechte plaats is.

GEERTRUIDA EVERTS C.D.

DRIE DAGEN DOOR ZEELAND.

(Vervolg).

ZOUTELANDE — wat teekenachtige Zeeuwsche dorpsnaam! — is een zeer oud dorp; de stichting van de kerk wordt aan niemand minder dan aan Willebrord toegeschreven; misschien is het ook wel hier in de buurt gebeurd, dat de vrome apostel in het oerwoud de heilige Wodanseiken veld, van welk Godgevallig werk hij, zooals men weet, de specialiteit bezat. In ieder geval was het geen blinde dweeperij, maar toonde hij met het meest doorslaande van alle bewijzen, een scherpe bijl. de onmacht aan van den Germaanschen Oppergod, die zijn eigen heiligdom niet vermocht te beschermen, en maakte tegelijk de beste reclame voor den nieuwen door hem gepredikten godsdienst. Een

moedig man! die niet van halve maatregelen hield, en een praktischen kijk op het leven had. Terstond begrijpende, dat de nieuwbekeerden alleen de

Christelijke deugd der matigheid zouden kunnen beoefenen bij overvloed van goed drinkwater, deed hij als een tweede Mozes met een enkelen zwaai van zijn bischopsstaf uit het Zoute-land een bron van zuiver water opwellen, daarmede zijn dorstigen proselieten tegelijk alle voorwendsel ontnemende om tot het voorvaderlijke koppige bier terug te keeren.

Of er in onze dagen van verslapt geloof in mirakelen, en wantrouwige critiek op wonderdoeners nog te Zoutelande alleen maar het wonderwater uit Willebrord's put gedronken wordt? 't Is droevig, maar de dagen van haar monopolie zijn voorbij, en het water zal moeite hebben de concurrentie vol te houden tegen den Schiedamschen volkskanker, die niet ver genoeg van de Zeeuwsche eilanden gebrouwen wordt om hier alleen bij name bekend te zijn. In ieder geval, de Willebrordspuit wordt nog bij voortdurend door de Zoutelanders gebruikt; toen wij er langs reden, zagen we er het heldere water bij emmers vol naar boven halen. We hadden zelf geen dorst, en blaakten ook overigens niet voldoende van godsdienstijver om alleen ter wille van den vromen stichter, uit pieteit, van het mirakuleuze water te proeven. 't Is een aardig plekje, de put met haar verweerde steenen omwalling onder een koepelvormig afdakje, leunt aan drie kanten tegen het duin; de opening is aan de zijde van den weg.

Moge er in Willebrord's dagen geen gebrek geweest zijn aan heilige bosschen, die hij uitroeien, en Wodanseiken, die hij vellen kon, en is misschien deze eerste nederige Christentempel door hem gebouwd op een open plek midden in het ruige oerwoud — tegenwoordig staat er te Zoutelande geen enkele boom meer. Desalniettemin is de ligging van dit stilvergeten dorpje, zonder veel leven, bij uitstek teekenachtig. Op het duin staande ten Noorden van het dorp ziet men de duinenreeks met het smalle strand zich in Zuid-Oostelijke richting naar Vlissingen uitstrekken; het strand in de verte ingekrompen tot een enkele witte lijn aan den duinvoet, van de branding niet meer te onderscheiden. Het dorp ligt in een kom, midden in het duin, vlak aan zee, de meest

Westelijke huizen zijn slechts door een enkele lage duinreeks van het strand gescheiden; toch is van den zee kant alleen de kerk-toren even zichtbaar. Verderop worden de duinen weer hooger en breeder. Zoo is Zoutelande, ondanks de nabijheid der zee geen eigenlijk zeedorp, nog minder dan Wijk-aan-Zee, dat immers ook achter de duinen wegschuift en van het strand af bijna onzichtbaar blijft. Hier loopen slechts een paar zandpaden over het zeeduin naar het strand. Zoutelande uit de hoogte gezien, is als een vergeten groep van huisjes in de duinen. 't dorpje lijkt zonder eenig vast bouwplan, ja, zonder stegen of sloppen neergeworpen om het eerwaardige kerkgebouw, dat misschien nog heugenis heeft van de dagen der Merovingers. 't Is een verwarring van roode daken en houten huisjes, waartusschen alleen de straatweg een breede streep trekt; nauwere doorgangen zijn uit de hoogte onzichtbaar. Het enige levend groen is dat der heggen en tuintjes, geen enkele struik steekt hooger uit dan de lage daken der huisjes. Ik geloof niet, dat het heele dorp één woning bezit met meer dan één verdieping.

Uit deze weinige en simpele gegevens heeft de natuur kans gezien één geheel te maken, een echt Zeeuwsch landschap, dat niemand, die het eens aanschouwde, ooit weer vergeten zal, zoo mooi en karakteristiek, dat deze duinklingen met haar dungeplante wuivende helm tusschen het witgele zand, dit stukje strand met de enkele in zee vooruitspringende hoofden, deze roodgedakte

Foto N. v. de Koff.

PERGOLA. WYCK CROSS PLACE. KENT.

huisjes en dit grijze torentje de omgeving par excellence moesten vormen, waarin de kunst het liefst haar Zeeuwsche dorpsmeisjes plaatste. In alle winkels te Middelburg is de fotografie gekleurd of ongekleurd te krijgen van zijn duinvallei, met de zee tot achtergrond en despelende kinderen in haar schilderachtige nationale dracht op de hooge duintoppen, en niets is beter in staat den vreemdeling een denkbeeld te geven van land en volk van Zeeland, of als aandenken te dienen, voor hem die 't voorrecht had beiden te aanschouwen, dan deze afbeelding van dit geheel. Better souvenir aan ons Zeeuwsche tochtje dan dit konden we niet naar Indië meenemen, als het uur van onze terugkeer geslagen zal hebben.

De drie kanonskogels, die bij het bombardement van Vlissingen in 1800 hierheen zijn verdwaald, en nog in den muur van een der Zoutelandsche huizen moeten zitten, zijn aan onze aandacht ontsnapt; mogelijk was het ook al te donker om ze te kunnen onderscheiden. Als het verhaal waarheid bevat, moeten de Engelsche zeelieden in het begin der negentiende eeuw al treurige artilleristen geweest zijn.

Waar, in 's Hemelsnaam, heeft het aardige dorpje Biggekerke dien onsmakelijken naam opgedaan? Wij zagen er big noch bigsgelijke, en ik zie ook het verband niet in tusschen dit ongure dier en een dorpskerk, al is het bekend, dat heilige mannen als St. Antonius er onafscheidelijk van waren. Maar Walcheren ligt zoover van Padua, dat ik liever de schuchtere conjectuur wil wagen, dat we hier „big“ in de Engelsche beteekenis van het woord moeten nemen, zoodat Biggekerke dan zooveel zou beteekenen als „het dorp van de Grootte Kerk“, de beslissing of het mogelijk is, dat een dorp in het hartje van Walcheren een half-Engelschen naam draagt, gaarne aan deskundigen overlatende. Misschien ook bestond er in de dagen van Olim een water, dat de Bigge heette. Het tegenwoordige bedehuis is in ieder geval niet groot; het spitsje van den toren komt maar even boven het omringende geboomte uitkijken.

't Was ruim negen uur toen we over de Langeviele Middelburg voor de tweede maal op dien dag binnenreden; onze eerste entree

de omgeving par excellence moesten vormen, waarin de kunst het liefst haar Zeeuwsche dorpsmeisjes plaatste. In alle winkels te Middelburg is de fotografie gekleurd of ongekleurd te krijgen van zijn duinvallei, met de zee tot achtergrond en despelende kinderen in haar schilderachtige nationale dracht op de hooge duintoppen, en niets is beter in staat den vreemdeling een denkbeeld te geven van land en volk van Zeeland, of als aandenken te dienen, voor hem die 't voorrecht had beiden te aanschouwen, dan deze afbeelding van dit geheel. Better

den morgen was geweest langs den Veerschen Singel. Een oogen-
lijk later waren onze fietsen in het hotel gestald, en vielen we
met een zucht van voldoening en een Farizeeuwsch gevoel neer
onder dezelfde veranda in hetzelfde hotel, waar we dien middag
hadden koffie gedronken; we hadden dan ook een respectabelen
cirkel over Walcheren beschreven, zonder zelfs den morgenrit
van Zierikzee over Noord-Beveland, en van Veere naar Middelburg
mee te rekenen.

Onder de thee hielden we nabetrachting, die, met hoeveel vuur
ook begonnen, alras verslaptte onder den soporifischen invloed van
een algemeen, eerst half versmoord, en later meer onverholen ge-
smeuw. Ja, toen we eenmaal de flauw horizontale houding aange-
nomen hadden, waarin een vermoedid wielrijder zoo heerlijk op
zijn verhaal komt, (mits hij meer dan één stoel tot zijne beschik-
king hebbe), konden we er zelfs niet toe besluiten onzen duursten
plicht als Nederlanders te vervullen, en een pelgrimstocht te onder-
nemen naar het praalgraf der Evertsens in de Nieuwe Kerk,
hoewel, zooals een der dames theoretisch volkomen juist op-
merkte (zonder zelf een voet te verzetten, want zij bleef even non-
chalant zitten als de beide anderen), wij „des mijnslaafs lot in
's aardrijks ingewanden" nog veel eerder verdiend hadden, nu
we zoo vlak bij de beroemde tombe waren, dan alle anderen, die
ondanks Helmers' uitvaren tegen zooveel lauwheid, noch een
traan daar hebben geplengd, noch de handen saamgeknepen, noch
zelfs naar de tombe zijn gesnel, of ook maar hun hart hebben
voelen ontgloeien. Alles heeft zijn tijd, en we vonden het al
heel wel, dat we met al onze vermoedheid het heldengeslacht
der Evertsens niet geheel vergeten hadden.

Helmers is veel belachelijk gemaakt, en zijne gezwollen tirades
zijn werkelijk voor ons „onverduwbaar". Maar wanneer ooit
een onderwerp geschikt was een patriotisch aangelegd dichter
te bezielen, dan is het wel de bekende Evertsen-periode, en laat
ons billijk zijn en bekennen, dat behalve de uitnoodiging tot een
malle wandeling en de verwenschingen aan ons adres, wanneer
we daartoe niet stante pede overgaan, dit gedeelte van de „Hol-
landsche Natie" een welverdiende populariteit geniet. Helmers
heeft ingezien, dat hij het beste effect kon verkrijgen, waar hij
de geschiedenis het getrouwt kon volgen, en heeft de oud-Spar-
raansche toespraak van den grijzen, zes-en-zestig-jarigen Johan
Evertsen in de vergadering der Staten van Zeeland in zijn gedicht
bijna letterlijk weergegeven, waar hij de plaats wenshende te
vervullen, van zijn zoo even gesneuvelden broeder Cornelis, ver-
zocht „zijn leven, de bestemde tijd daartoe gekomen zijnde, voor
het Gemeenebest te mogen opofferen, gelijk zijn vader, één van
zijn zonen en vier van zijne broeders alle vóór hem het geluk
gehad hadden in onderscheiden gevechten tegen 's Lands vijan-
den op het bed van eer te sterven".*)

„En als zijne broeders, zoon en vader sneuvelt hij", den 4den
Augustus 1666.

Zelfs deze grootsche herinneringen uit onzen heldentijd kon-
den ons niet langer wakker houden; we keerden naar het hotel
terug, en het duurde niet lang of we hadden in onze dromen
Walcheren, Zeeland, Zeeuwsche helden, ja, onzen heelen tocht
vergeten.

III.

Het spijt mij, dat ik als slaaf der waarheid in de onmogelijkheid
verkeer in mijn reisverhaal den gestadigen climax te onderhouden,
voor dat genre van lectuur zoo gewenscht, maar deze derde dag,
slechts bestemd voor de korte rit van Middelburg naar Goes,
vanwaar we verder naar Rotterdam zouden terugsporen, was
niet den aard der zaak vooraf geschikt de minst-interessante van
de drie te worden. Al kwam het ons, bij de veelheid van indrukken
gedurende de twee eerste dagen opgedaan en moeizaam verwerkt,
vreemd voor, dat we nog pas zoo kort rondgezworven hadden —
toch brak die derde en laatste dag veel spoediger voor ons aan
dan we wel wenschten. De kleine afstand, die we voor ons had-
den, veroorloofde ons intusschen uitvoerig uit te slapen in ons
uitstekend hotel, en daarna even uitvoerig te ontbijten zonder
vrees, dat we daardoor den trein te Goes zouden misloopen. De
richting van onzen tocht bracht mede, dat we nu zouden kennis
maken met den Zuid-Oostelijken hoek van Walcheren, de streek
van Nieuwland en Arnemuiden, tot we over den Sloedam den
Zuid-Bevelandschen grond zouden betreden. Vlissingen moest
er dus bij inschieten, hoe graag we ook daarheen onze schreden
gericht hadden: het kon ons maar half troosten, dat Vlissingen
gaandweg de meest kosmopolitische en minst Zeeuwsche stad
van Zeeland is geworden door de toename van het moderne leven
en verkeer, dat hier meer verandering heeft aangebracht dan te
Middelburg of Zierikzee.

De dames toonden een zóó breede opvatting te hebben van
het begrip „uitslapen", dat ik het uur van vertrek maar ver-
zwijgen zal; dat we dien Vrijdagmorgen zoo weinig matineus
waren, had intusschen deze goede zijde, dat we ons alle drie weer
in volmaakte conditie gevoelden, volkomen in staat in fraaien
stijl de laatste 25 kilometers van onzen tocht af te leggen.

Voor ons uit marcheerden een paar kompanieën infanterie
van het Middelburgsche garnizoen, die blijkbaar velddienst had-
den, baardelooze soldaatjes met echte jongensgezichten nog voor
het meerendeel: schilderachtig, maar zwaar genoeg behangen
met geweren, ransels, bajonetten, patroontasschen, ketels, brood-
zakken en hoe die onderdeelen onzer volledige infanterie-wapen-
rusting meer mogen heeten, die bij de geringste militaire wandel-
ing onontbeerlijk schijnen. Daar we geen haast hadden, bleven
we een poosje achter het laatste gelid aanrijden. Gelukkig werd er
buiten de stad niet de hand gehouden aan het stijve marcheeren
in de pas en mochten de manschappen, mits in het gelid blijvende,
loopen zooals zij wilden en hunne zware bepakking nu en dan eens
verplaatsen, 't geen aan het goed humeur der jeugdige lands-
verdedigers geen schade scheen te doen. Toch zag ik er verschei-
dene, die smachtende blikken wierpen naar onze gemakkelijk
voortrollende fietsen. 't Is waar, dat de vracht door onze soldaten
getorscht, nog in het niet verzinkt bij de kameelladingen, die we
de Fransche zouaven op de schilderijen van Detaille en de Neu-
ville zien rondragen, maar wij waanwijze leeken kunnen toch
nooit in onze verblindende begripen, waartoe dit heele arsenaal
voortdurend meegeslept moet worden. De Fransche infanterie
is ook na '70 heel wat mobieler en vlugger van beweging geworden,
ja, ze legt tegenwoordig fabelachtige afstanden af in tijden, waar-
voor iedereen respect moet hebben. Ik vermoed derhalve, dat
ook daar die voetenhoog boven de kèpis uitstekende ransels wel
tot de geschiedenis zullen behooren.

Bij het dorp Nieuwland wendt zich de straatweg met een rech-
ten hoek plotseling naar het Noord-Oosten, het land rechts hier-
van is het Nieuwe-land, dat in dezen hoek in den loop der laat-
ste drie eeuwen is aangewonnen. Op dit deel van het groote
slagveld, dat Zeeland heet, is de zee door het land teruggedrongen.
Waar in oude tijden de Arne, de Welsing, het Sloe, de Zwake,
de Schenge en hoe al die wateren, gaten, kreeken en zeearmen al
meer geheeten mogen hebben, gezamenlijk een ware binnenzee
vormden met enkele eilandjes zonder onderling verband, is tegen-
woordig geen water meer overgebleven dan het doorgekapte en
versmalde Sloe, dat tot geheele dichtslibbing voorbestemd schijnt,
en als zijtak daarvan benoorden den Sloedam het onbeduidend
kreekje, dat als het restant van de Arne beschouwd moet worden,
doch zoo verand is, dat de Arnemuidensche hoogaarden te Vlis-
singen moeten binnenloopen. De overwal, het land van Borsele
en Baarland was vroeger door een ware zee, die druk bevaren
werd, van Walcheren gescheiden.

Als de meeste Zeeuwsche dorpen, door onze marschroute ge-
volgd, vertoonde ook Nieuwland weinig verkeer op straat; alleen
des Zondags kan men er eenige sporen van peripathetische con-
versatie buitenshuis ontdekken. De ruime, fraaie straten waren
nagenoeg leeg; het manvolk vermoedelijk druk aan den landbouw
en de schoone sekse binnenshuis bezig, althans onzichtbaar.
Links passeerden we een aardig laantje op de nieuwgebouwde
kerk met een spits torentje toeloopende. En eer we het wisten,
stapelden zich voor ons uit de daken op van het eeuwenoude Arne-
muiden, de oude handels- en visschersstad, thans een landbouw-
dorpje als elk ander. Het is met Middelburg verbonden door de
spoorlijn, en verder nog door een voetpad, waarop men geregeld
de typische Arnemuidsche vischvrouwen met jukken en manden
vol zeevisch stadwaarts kan zien trekken, of in drukke conversatie
huiswaarts keeren, met schelle stem elkander hare ervaringen
mededeelende bij het slijten van de visch in de stad opgedaan. En
niet veel verder begon de Sloedam, die ons naar Beveland moest
brengen.

Of het aan de slapheid van den bodem ligt onder den dam, die
met moeite en tegenzin den zwaren spoordijk torscht, weet ik
niet; maar de straatweg, die langs de spoorlijn de beide eilanden
verbindt, is buitengemeen slecht, vol kuilen en putten, met half-
weggezakte klinkers, een ware beproeving voor onze luchtbanden,
die gelukkig meer dan een stootje konden velen.

Links benam ons de spoordijk het uitzicht, maar aan onze
rechterhand lag het doodlopende Sloe, voor ons, een groote mod-
dervlakte, geheele grijs, doorsneden van enkele geulen en plassen
zeewater, waarop zich de alomtegenwoordige zeemeeuwen met
welbehagen wiegden. Blijkbaar is de tijd niet ver meer, dat hier
menige rijpe schor tot een vruchtbaaren polder kan worden her-
schapen. Het Sloe heeft zijn reden van bestaan verloren. Wal-
cheren en Zuid-Beveland zullen mettertijd één eiland vormen.
We zullen dit heugelijk feit echter wel niet meer beleven; voor-
alsnog zag de grauwe modder er weinig aantrekkelijk uit.

(Wordt vervolgd).

DE AARDAPPEL-BOVIST.

(SCLERODERMA VULGARIS FL. DAN.).

AL heeft iemand zich nog niet de gewoonte eigen gemaakt
op zijne wandelingen ook aan het zwammenrijk eenige
attentie te schenken, dan zal hij toch hoogstwaarschijn-
lijk den aardappel-bovist wel eens gezien hebben. Deze
stuifbal toch behoort tot de algemeenste zwammen, die
er op onze zandgronden voorkomen en trekt onwillekeurig de
aandacht van elken wandelaar door de sprekende gelijkenis, in
vorm, kleur en grootte met een ronden zandaardappel. Wie er
een van den grond losmaakt, voelt, dat deze paddestoel door zijn

*) Begaat Helmers hier geen dichterlijke vrijheid door Johan Evertsen
sprekende in te voeren? Als ik mij niet vergis zijn de beroemde woorden
nimmer door den admiraal viva vore gesproken, maar komen ze voor
in een brief aan de Staten van Zeeland. 't Effect blijft hetzelfde
ondanks de afwezigheid van 's Lands Vergaderzaal".

Foto L. Dorsman Czn. AARDAPPELBOVIST.

betrekkelijk groote zwaarte de illusie nog verhoogt, doch snijdt hij de plant dwars door, dan ziet hij heel iets anders dan een aardappel bij doorsnede vertoont. De zwam blijkt dan te bestaan uit een dikke, harde huid en is gevuld met een onaangenaam riekende, paarsachtig gekleurde sporenmassa. Alleen kleine exemplaren, zoo groot als een knikker, zijn van binnen wit, doch onder het opgroeien begint van het midden af geleidelijk de verkleuring. Een opening, waardoor de sporen uitgeworpen kunnen worden, bestaat niet. De harde huid (scleros = hard, derma = huid) bezwijkt eindelijk onder den druk der zich steeds uitzettende sporenklomp, barst op onregelmatige wijze open, en de sporen, die langzamerhand droog zijn geworden, worden door regen en wind heinde en ver verspreid, en geven het volgende jaar het aanzijn aan andere exemplaren. Jammer is het, dat de aardappel-bovist niet eetbaar is, als vele zijner broederen. Hij is taai en kwalijkriekend en daarom als spijs „ungeniessbar”. Zijne verschijning is echter onafscheidelijk verbonden aan een boschpartij op zandgrond en daarom meenden wij het niet ongeschikt ook aan dit zwammetje een paar regels te wijden.

L. DORSMAN CZN.

DE PARASOL- ZWAM.

(LEPIOTA PROCÉRA SCOP).

EEN van de imposantste paddestoelen, die er in ons land voorkomen, is de prachtige zwam, waarvan wij hier een photo voor ons hebben. Zij is een der grootste leden van de familie der plaatzwammen, (exemplaren van 25—30 cM. middellijn worden wel gevonden) en tevens een der fraaiste. In volwassen toestand draagt zij haar naam met eere, want dan heeft zij werkelijk treffend den vorm van een opengeslagen parasol die prachtig versierd is door bruine, dakpanachtige schubben, ontstaan doordat de opperhuid den snellen groei van hoed en steel niet meemaakt, en zodoende uit elkander wordt getrokken. De huid van den steel blijft dan staan in ringvormige, hoekige lijnen.

Wat verder dezen paddestoel zoo fraai maakt is de sierlijke manchet, waardoor de hoed in jeugdigen toestand met den steel verbonden is, en die bij het losscheuren van het bovendeele als een fraaie, heen en weer schuifbare ring om den steel blijft hangen. Deze versiering, in verband met de mooie, slanke gestalte dezer zwam maken haar tot een der schoonste leden van haar familie, die te meer de aandacht van den wandelaar trekt, omdat zij volstrekt niet tot de zeldzaamheden behoort, doch vrij algemeen voorkomt op zandigen grond aan boschranden, in de duinen, enz. Uiterst fraai is de parasolzwam ook in jeugdigen toestand. Dan gelijkt zij sprekend op de hamers, waarmede de pauken in een orkest bespeeld worden.

Veel vleesch bezit deze paddestoel niet, wat des te meer te bejammeren is, omdat zij tot de eetbare soorten behoort en

Foto L. Dorsman Czn. DE PARASOLZWAM.

met name de jonge exemplaren een heel aangenamen smaak bezitten, sprekend, zoals ik in een Duitsch werkje las, als „onrijpe, nog melkachtige walnoten.” Een attractie te meer dus van dezen cryptogaam, die van Augustus tot najaar onze boschranden versiert en dien wij hopen dat menige lezer op zijn najaarswandelingen moge ontmoeten.

L. DORSMAN CZN.

EEN AARDIGE PLANT.

ONDER dien titel kwam in het nummer van „Buiten” van 4 Januari 1908 een beschrijving voor van de „Kochia trichophylla,” die mij zoo pakte, dat ik aangelokt werd ook eens te probeeren, of de cultuur in mijn tuin zou lukken. En daar het de lezers van „Buiten” misschien interesseert den uitslag van die poging te leeren kennen, verzocht ik een vriend een foto van eenige der planten te nemen.

Ik had met de kweekerij heel weinig moeite en beleef er heel veel genoegen van. De planten, boompjes kan men ze haast noemen, wekken ieders belangstelling en bewondering.

Ik zaaide begin April in een kouden bak en verspeende de plantjes tweemaal in potten. Tot dien tijd werden ze geregeld begoten, maar na 't laatst van Mei, toen ze in den vollen grond kwamen hebben ze voor zich zelf moeten zorgen, wat ze ook uitstekend gedaan hebben. Ik zette ze hier en daar in den rand om mijn vruchten-tuin, waar open plaatsen waren gekomen, door de opruiming, die de strenge winter onder de vaste planten gehouden had. Ze geven een aardigste afsluiting en zijn bijzonder geschikt voor een rand, omdat het zulke keurige juffertjes blijven, die hun japonnetjes netjes bij elkaar houden. Wilde neigingen, die het de buren lastig maken, zijn er heel niet in.

De exemplaren op de foto zijn geplant als aanvulling van een rand Montbretia's, waarvan de helft bevroren was. Het voedsel, dat de bevroren bolletjes opleverden en de vocht er van zijn zeker bijzonder naar hun zin geweest, want ze zijn in mijn drogen zandgrond verbazend mooi geworden. Op 10 Augustus toen de foto genomen werd, waren ze ruim 1 M. hoog (de kleine jongen, die er bij staat is 8 jaar) en ze groeien nog dagelijks. Ook de exemplaren, die ik — als proef — in flink wat turfmoor plantte, zijn

zoo groot geworden; de andere, ootschoon ze ook mooi zijn, bleven kleiner. Ik verheug er me op, ze nu nog een mooi rood kleedje te zien aantrekken.

Ik ben „Buiten” dankbaar dat het mij op de mooie plant opmerkzaam maakte en het zou mij veel genoegen doen, als het zien van mijn succes er toe bij kon dragen haar een nog groo-teren vriendenkring te bezorgen.

M. G.

Foto J. van Rees.

KOCHIA TRICHOPHYLLA.